

TOLDALÉK A 90-dik LAPHOZ

Böszörményi László¹⁾: Tisztelt képviselőház! A szőnyegen levő fontos tárgy bizonyára annak fontosságához mérve ez ideig annyira megvitattatott, hogy talán gond nélkül lehetne a szótól elállani továbbra. (*Helyeslés.*) Hanem nekem talán még akkor is megengedhetné a tisztelt ház a felszólalást, ha ezen kérdés még inkább ki volna merítve, mert a jelen vitatkozás közben, csaknem egyenesen, de igen világosan érthetően, történt reám hivatkozás. Legközelebb is tisztelt barátom Tanárky Gedeon nagyon érthetően reám czélezott, reám is legalább. Reám czélezott azon ohajtásával vajha úgy is irnának az emberek, miként beszélnek. (*Ugy van!*) De nem csak ő, hanem többen a tulsó oldalról méltóztattak demonstratiókat, izgatásokat emlegetni, ezen vita alatt is. (*Zaj.*) Még ennél is különösebben, nem ugyan ezen államadóssági kérdés vitatásánál, hanem az azt megelőző kérdés befejezésénél, az igen tisztelt miniszterelnök úr méltóztatott úgy szólani, és már akkor is jóformán határozottan azon kis párt irányában, melyhez eddig én is tartoztam, méltóztatott oly kifejezéssel élni, hogy ha csakugyan helye van itt az olyféle figyelmeztetéseknek, minőket Tanárky tisztelt barátom tett: akkor bizonyára annál inkább volna helye az igen tisztelt miniszterelnök nyilatkozatával szemben. (*Zaj.*)

Andrássy Gyula gr. miniszterelnök:
Nem értem!

Böszörményi László: Különösen méltóztatott a december 5-ikei ülésben így szólani. (*Olvassa*): „Igaz, tisztelt ház, hogy van párt, vannak lapok, van egész irány, van egész politikai taktika, mely már egy egész év óta abból él, (*Fölkiáltások: Igaz!*) abból él, hogy azt állítja, hogy Magyarországnak alapjogai nincsenek, hogy mi azokat feladtuk.“ (*Zaj. Elnök csenget.*)

Legelőbb ki kell mondanom ezen kijelentésére az igen tisztelt miniszterelnök urnak, hogy azon párt, melyhez én tartozom, azt soha sem mondotta, hogy már Magyarországnak alapjogai

absolute nincsenek, hogy mind feladattak; hanem mondotta azt, hogy legfontosabb alapjogai feladattak. (*Zaj, derűlttség.*)

Patay István: Sirni kellene ezen, nem nevetni!

Böszörményi László: És ezen nyilatkozat a tisztelt tulsó oldalnak minden irodalma által, én állítom ismét és ismét, hogy nincsen megczáfolva. (*Zaj. Egy szó: Kinek-kinek véleménye szerint!*) Igaz, kinek-kinek véleménye szerint; de épen azért azon „abból él“ nyilatkozat elég aristokratikus is szegény emberek irányában. (*Nagy zaj, ellenmondás.*) Bizonyára, mondom, elég aristokratikus: mert szegény emberek szoktak valami foglalkozásból élni; a nagy uraknak van miből élni. (*Zaj.*) Hanem, t. ház, nem helyezek én erre oly nagy súlyt; de helyezek igen is arra, hogy azon „abból él“ már valósággal azt jelenti, hogy valaki abból keresi kenyerét. (*Ellenmondás. Fölkiáltások: A dologra!*) Méltóztassanak megengedni, magyarul én értek. (*Fölkiáltások: Mi is!*) Ezen kifejezést, meglehet, szellemi tápláléknak is lehet érteni; hanem ez már nem csak magas politika, hanem magas költészet is. (*Zaj.*) Itt azonban ezen kifejezés magyarul, hogy valaki abból él, nem csak azért jelenti az anyagi életet, mert a betű így értetik; hanem főleg azért, mert épen Tanárky barátomnak a mikénti írást illető észrevételére meg kell jegyezmem, hogy azon sajtó, mely élet-halálra támogatja a kormány törekvését, azon sajtó nyiltan is kifejezi, mi ezen „abból él és miként él;“ nevezetesen: a pénzes alaphól. (*Zaj, derűlttség.*) Másodszor nem csak az forog fön, hanem az is nyilt titok, hogy a magas kormány részéről ezen ugynevezett „kis szélső bal“ pártnak tagjai, ugyszólva policzajokkal vannak körülvéve. (*Nagy zaj, nagy derűlttség.*) Igen is, uraim, a czélből vannak körülvéve, hogy micsoda pénzek jönnek kezeikhez. (*Zaj. Dologra! A szélső bal oldalról: Nagyon is a dologra tartozik!*)

Elnök: Csendet kérek, hogy a képviselő úr a napirenden levő tárgyhöz szólhasson!

Böszörményi László: Méltóztassanak ezen

¹⁾ A gyorsírók a szónok által vissza nem adott beszédet jegyzeteik alapján újra összeállítván, az itt utólag közöltetik.

körülményeket összevenni: azok nagyon is gyaníttatják azon kitételt, mert nincs is megmagyarázva, hogy szellemi táplálék értendő. Egyébiránt ismétlem Tanárky barátom előtt is, ismétlem akárki előtt, hogy az ugynevezett szélső bal pártnak, ismét ugynevezett közlönyében -- mi pedig nem akar lenni, mert azt többször és nyíltan kifejezte, hogy a határozott ellenzéknek közlönye akar lenni — ott soha se foglaltatott oly insinuatio és gyanusítás, mint a minő felhozott a szélső bal oldal ellen. (*Főlkialtások: Óhó!*)

Most a tárgyhoz térve, (*H dijuk!*) azon computus irányában, melyet tisztelt barátom Ghyeczy Kálmán előhozott, Tanárky barátom méltóztatott felhozni, hogy ezen computus nincs helyén, és felhozta ellene azt is, hogy az csak jogi kérdéseknél volna érvényesíthető, és ha a computus nem sikerül, bírónak kellene döntenie: ebben általánosságban van sok igaza tisztelt barátom Tanárkynak; de Ghyeczy Kálmán nem is azért hozta föl ezen computust, hogy itt bíróság állíttassék és az döntsön aztán e kérdés fölött; hanem azért, hogy még akkor is, ha Magyarország épen oly része az egyesült egységes osztrák birodalomnak, mint Stiria, vagy Karinthia: még akkor is, a valóságos adóképesség szerint, a méltányosság és közgazdaság szerint is terhes volna, az államadósságokból oly összeg viselése, mint minő reá a törvényjavaslat szerint sulyosodik. Midőn ezt mondta Ghyeczy tisztelt képviselőtársam, ez által azt is mondta, hogy akkor, a midőn mi jogilag semmire se köteleztünk azon terhek viselésében, hanem csak szabad ajánlat után, akkor még inkább figyelembe veendő azon computus, melyből kitűnik az, hogy azon ellenfelek, kiknek terhén mi könnyíteni akarunk, valósággal nagy mérvben bírják értékét azon terheknek, melyeket most mireánk akarnak egy részben róni. Épen azért a computusnak oly keresztülviteléről szó se lehet, mint a minőnek Tanárky föltételezé; hanem igenis van annak fontossága a tekintetben, hogy tudják mind azon ellenfeleink, kikkel egyezkednünk kell, és tudja meg az ország lakossága, hogy minő körülmények közt kell ily sulyos terheket elvállalni.

Én ezen számításához még sokat adhatnék. Megemlíthetném különösen, hogy ha mi osztozni vagyunk kénytelenek a szabadsági harcunk miatt származott osztrák státusadósságokban, akkor bizonyosan az osztó igazság szerint az eldöntendő sommába bele kellene vétetnie azon sokkal kisebb összegnek is, a melybe nekünk került az önvédelem azon időben; és az is tenne vagy 62 milliót: mert, tisztelt képviselők, azon 62 millió frt királyi szentesítés által van biztosítva, és az mint törvényes pénz fogadtatott el az illetők által, a kiknek talán most is el van rejtve szekrényeikben. Ezek

irányában sokkal inkább áll az, hogy nem maradhatnának ki a computusból, mint azok irányában, a melyeket sokszor egyes emberek ferde politikája és még ferdebb finanzepolitikája halmozott össze: mert ezen pénzt az országgyűlés törvényjavaslatban terjesztette ő felsége elé, és ő felségének helyettese, a nádor szentesítette ezen pénz kinyomatását.

Midőn, tisztelt ház, sokan oly könnyen számolnak milliókkal, és annyira hivatkoznak a méltányosságra, az adott szó szentségére, magyar lovasgiasra, bizony mondom, akkor egy uttal nagyon helyén volna megemlíteni a valódi igazságot.

Tisztelt ház! ez a szótartás, az ígéret megtartása önök részéről nem bir értelemmel. A minék bizonyítására önök felhozzák e szót, uraim, az Magyarországot a multban, se közel, se régibb multban nem kötelezi. Az országgyűlés soha nem ígérte azt, hogy mi több terhet viselünk: egyszer közös terhet, másszor, hogy több államadóssági terhet vállalunk el, mint a mennyivel az abszolút hatalom terhel bennünket. Azt, hogy mi épen 30 vagy 32 millió államadósságot viseljünk, önök soha sem ígérték meg, és bámulom önöket, hogy az adott szó szentsége annyira kötelezi önöket, hogy mindig erre hivatkoznak. Ha az adott szó szentségére lehet hivatkozni, az önöket inkább az ország jogainak szigorubb védelmére kötelezi. (*Igaz! a szélső bal oldalról.*) Ha 1861-re nem megyek is vissza, hanem csak 65-re és magára 67-re, önök a feliratokban úgy szóltak az államadósságban részesedéstről, mint szabad ország, szabad országgal szemben, mint önálló ország. (*Úgy van!*) Jegyezzék meg önök, hogy ezen nyilatkozatnál visszahivatkoztak önök a 61-iki felíratra; azon felíratban pedig még nincsen benne ezen delegatiós szabadság. (*Zaj.*) Ha önök azt emlegetik, hogy azon 61-ben a választások már ezen delegationalis alkotmány ismeretével történtek meg, köteleességek lett volna a 61-ki első felíratban kimondani, hogy olyan lesz azon delegatiós állapot. De én állítom, hogy önök közül nagyon kevesen lehetnek, kik 61-ben, sőt 66 végén is gyaníthatták volna, hogy a közöstügyes állapot a jelen stádiumába fog megérni, nem hogy két évvel előbb tudhatták volna. Épen azért, tisztelt ház, az ily hivatkozástól nagyon kell óvakodni, és én nem olvasom fel, hanem csak felemlítem, hogy 61-ben úgy fejezte ki a tulsó oldalnak vezére az ország teljes helybenhagyásával: mi készek vagyunk segíteni, de mint szabad ország, és pedig, mint ország, melynek gyakorlatilag is külön pénz-és katonai rendszere volt. De, kérem önöket, akkor azt is kifejezték, hogy 1848-ból egy hajszálat se engednek, 61-ben legalább még e mellett ígértek. Igaz, hogy ezen törvényben már a delegatiók mellett ígértek, de akkor csak eddig hi-

vatkozzanak vissza és ne tovább. És viszont azt is állítom, hogy midőn ez az új 12-ik tcz. keletkezett, még ennek is első stadiuma nagyban különbözik a jelenlegitől, és sokkal kedvezőbb, mert módosítások folytán állott elő az, hogy a magyar hadsereg része az egységes hadseregnek. (*Szó sincs róla!*) Pedig, t. ház, a legnagyobb különbség a 67 és 61-iki álláspont közt az, hogy a 61-iki álláspont határozottan követelte a külön pénz- és hadügyet.

Elmondották ezt a jelenlegi miniszterium tagjai akkor többen; nem ismétlem előadásukat, más alkalommal tán ismétlendem; elfogadom azt is, hogy a politika az ő meggyőződésük szerint sokat javasol; de egyet kérek: ne kereszteljék izgatásnak azt, a mit önök egész életökben magok hirdettek, különösen 3 évvel ezelőtt. (*Igaz! a bal oldalon.*) Ne mondják önök minduntalan, hogy helyre van állítva az alkotmány, holott önök magok tagadták 3 évvel ezelőtt. (*Nagy derűtség.*)

Uraim, hogy van alkotmány, és milyen alkotmány, van szabadság és milyen szabadság, van függetlenség és milyen függetlenség, arról, az igaz, vitázni lehet, mert kinek-kinek meggyőződése határoz. Sok embernek kevés szabadság is nagy; (*Derűtség. Halljuk!*) más ember csak úgy határozza el magát, hogy a különbséget megteszi a közt, mit ismert, legalább előbb, és ahhoz méri azután az ujat, és azt mondja: hogy ez a másikkal szemben sokkal kevesebb szabadság, tehát nem olyan szabadság.

Kötelességemnek tartám ezt megjegyezni, t. ház, azért, hogy önök ne hivatkozzanak a multban mondottakra, mert azok nem önök mellett, hanem önök ellen bizonyítanak. (*Felkiáltások: Mindig fogunk hivatkozni!*)

Most megemlékezve t. pénzügyminiszter úrnak a másik kérdés tárgyalásánál felhozott azon érveléséről, hogy azért felel meg az illető 30% quóta az igazság- és méltányosságnak, mert azt a tulsó oldalon sokalják: valóban, uraim, ha ezen érvet elfogadjuk, akkor önöknek a jelen kérdésben is tökéletesen igazok van. (*Derűtség.*) Mert Bécsben, a birodalmi tanácsban, most is nagyon keveslik, (*Felkiáltás: Ugy van!*) a mit elfogadtunk. Hanem azt hiszem, t. ház, hogy azok legalább a magok érdekében helyesen cseleksznek, bár nem helyeslem, hogy valaki az igazság határán túl feszítse követelését; de más oldalról kénytelen vagyok nyilvánítani, hogy azt se tartom nagyon eszélyes eljárásnak, mikép valaki rendkívül nagy gondot csináljon abból, hogy ő mily jó gescheftet csinált.

Itt, t. ház, két dolog van a tulsó oldalról érvel felhozva: az egyik az, hogy kénytelenség a törvényjavaslatot úgy elfogadni, a mint van; de kénytelenség, a mint kénytelenség volt a quótát elfogadni, és oly kénytelenség, minő lesz a vám- és kereskedelmi szövetség elfogadása, mert e hármas

törvény solidaritásban van. Egyik helyen kényszerűség, mit elkerülni nem lehet, a másik helyen haszon, és nagy előnyök: méltóztassanak megbecsátani, e közt legalább is ellenmondást látok. Ott, hol hasznos nyereményt bírok, ott a kénytelenségnek nem lehet hatása.

A t. pénzügyér úr méltóztatott azt mondani, hogy ha haszna nem volna a törvényjavaslatnak ily módon elfogadásában, az országnak nem volna joga megszavazni. Elfogadom tökéletesen e tételt; de ezen tételnél adós maradt annak bebizonyításával, hogy mi csakugyan hasznokat huzunk a törvényjavaslat ily elfogadásával. Méltóztatott, mondhatom, oly melegséggel, az ügy iránti oly lelkesedettséggel felhozni azon legnagyobb hasznót is, melyet ő meggyőződése szerint vár ezen hármas törvényjavaslatnak, tehát ezen államadósságinak is a tervezet szerinti elfogadásából: várja jelesen a szabadságot.

Mondottam már, t. képviselők, hogy a jogok különböző mértékét tekintheti egyik-másik ember valódi szabadságnak. De kijelentem azt is, hogy ha a mi általunk ismert szabadságot visszaadják nekünk, akkor én nem szólok ezen államadósságok ellen. De mivel épen a szőnyegen forgó hármas törvényjavaslat magában már határozott tagadása a szabadságnak. . . .

Madarász József: Ugy van!

Böszörményi Lázló: . . . hogy akkor higgyem el, mikor már mégis ismertem szabadságot tényleg, nem csak tanulmányból, teoriából, hogy akkor ismerjem én azt el szabadságnak: arra én nem vagyok képes.

A t. cultusminiszter úr azt mondotta, hogy a szabadság általános fogalom, maxima, inkább cél, mely felé törekszik az emberiség az élet útjain. Igaz, törekszik feléje; hanem épen azok, t. ház, kik 1861-re vissza hivatkoznak — a mint cultusminiszter úr is méltóztatott hivatkozni — épen azok nagyon könnyen formulázhatják a szabadságot, és nem szükséges bizonytalan teoriákba mélyedni annak meghatározása végett, mert meg van ott írva, mi a szabadság fő attribútuma: az, hogy az ország maga rendelkezik hadügyével, pénzügyével s kereskedelmével; e nélkül, hogy mikép lesz a szabadság, én nem tudom.

Most kénytelen vagyok pár szót megjegyezni a cultusminiszter úrnak részletezésére. Azt méltóztatott mondani, hogy a szabadság mértékét meg lehet itélni abból, minő szabadsággal bír az egyén, minő a politikai szabadság, és minő az állam önállósága, függetlensége, a mi már nem annyira a szabadság, mint biztosítéka a szabadságnak. Ezen három tételt felállítva méltóztatott összehasonlítást tenni az egyéni szabadságnak jelen és 1848-ki mértéke közt.

Ezen párvonal húzásánál kénytelen vagyok megemlíteni, hogy nem tartom czélszerűnek, hogy mi, főleg elleneinkkel szemben, minden alkalommal hajlandók vagyunk a combinatióból kihagyni a mi 1848-ki alkotmányunkat és szabadságunkat, (*Helyeslés a szélső bal oldalon*) hanem a jelen állapotunkból visszamegyünk az 1848. előtti alapra; sőt nagyon sokan még oda se mennek vissza, mit a cultusminiszter úr se tesz, hanem visszamennek a provisorius és absolutisticus állapothoz és ahhoz hasonlítják mostani szabadságunkat. T. ház! ha a Bach-Schmerling korszakhoz hasonlítjuk a jelen állapotunkat, tökéletesen igaz, nagy különbség van: mert már főleg Schmerling alatt a kiszegényítés által azon nyomorokat mind éreztük, a melyeket most érezünk; de ha 1848-ik előtti időre visszük vissza combinatióunkat, kénytelen vagyok kétségbe vonni a cultusminiszter úr az iránti lelkesedését, minő magas haladás van e tekintetben: mert azt hiszem, hogy úgy az egyéni, mint a statusszabadságnak alapját, mikép itt és a túl oldaltól is több részről kifejtetett, a vagyoni képezi első helyen, vagy ha nem is az első helyen, de a második helyen feltétlenül: mert első lehet a szellemi fejlettség, a második a vagyoni. Húzzon bárki párhuzamot Magyarország lakosságának 1847-ki és 1865 ki vagyoni állapota és mostani vagyoni állapota között, és be fogja látni, hogy most a lakosoknak nagyobb része, óriási nagyobb része vagyoni állapota nagy mértékben alásüllyedt. (*Ellenmondás.*) Az egyéni szabadságnak nagy hiány a szegénység; én még most hozzá adom, hogy ha még ezen törvényjavaslatok is így elfogadtatnának, a mint vannak: akkor, t. ház, azon szegénység, a mely most megvan, nem csak állandósítani fog, hanem fokoztatni fog minden évben, jövőre még nagyobb mértékben. (*Ellenmondás.*) Az egyéni szabadságra nézve még meg lehet jegyezni azt is, hogy igaz, miszerint 1848. előtt csak szabadságok, vagy privilegiumok voltak, a mint ezt igen helyesen méltóztatott megjegyezni; de még azokra nézve is, kik nem bírtak ezen privilegiumokkal, volt annyi gondoskodás az állam részéről, hogy nagyobb méltatlanságoktól megóvta őket a megyei rendszernek életben léte.

Pulszky Ferencz: A huszonötötől!

Böszörményi László: Le nem erről van a kérdés; hanem átmegegyek arra, hogy 1848. mit tett: mert hogy ma már nem szabadságok, nem privilegiumok vannak, hanem hogy van egyéni vagyis polgári szabadság: azt nem ezen kiegyezési törvény, nem ezen XII-ik törvényezikk, hanem 1848. állította elő; (*Igaz! a szélső bal oldalon*) és hogy 1848-nak ezen maradványa megvan, méltóztatassanak megbocsátani, nagy mértékben annak köszönhetjük, mert — mikép azt 1861-ben az ak-

kori feliratok igen tisztelt indítványozója az akkori országgyűlés és az egész haza megegyezésével kifejezé — arra nem igen volt hatalom, hogy a viszonyokat az egyéni és politikai szabadság tekintetében is az 1848. előtti állapotra vissza lehetett volna terelni. Ezen maradványa tehát megvan az 1848-ki évnek.

A mi továbbá a polgári szabadságot illeti, elismerem, hogy az 1867. évnek van egy előrelépése és ez az izraeliták egyenjogosítása. Az egyéni szabadság, tisztelt képviselők, összekötetésben van nagy részben a politikai szabadsággal; ha ezt tekintem, megvallom, nem akarnék ismét visszatérni 1847-re, bár akkor is volt szabad társulati jog. Ez most is van, csak egy bajunk van. (*Halljuk!*) Talán úgy megszoktuk azon Bach-Schmerling rendszert, hogy mi azért is folyamodunk, a miért nincs szükség folyamodni. Nem egy esetet tudok, hol egyesületek keletkeztek és előlegesen folyamodtak gyűléstartási engedélyért; ennek az 1848-ki törvények szerint, sőt az 1848-at megelőzőt gyakorlat szerint is, nincsen értelme, ez visszamaradt a közelebbi gyakorlatból; de ha ebben az egyesek tévednek, megvallom, a kormánytól várom azt, hogy utasítsa vissza az ilyen kérvényeket, mint hozzá nem tartozókat. (*Felkiáltások: A dologra!*) Ezt mellőzve, t. ház, ezen egyesületi és társulati jogra nézve kénytelen vagyok megjegyezni, hogy ámbár ezen alkotmányos gyakorlati jog, ezen politikai jog nincs is eltörülve, ha más törvény által nincs is megtiltva: mindamelllett az jelenleg tényleg nem gyakorolható szabadon. Hivatkozom azon tényre, hogy a kormány méltóztatott az ugynevezett honvéd-egyesületnek megtiltani a gyűlés tartásának napját; (*Közbeszólások: Jól tette!*) hivatkozom azon másik esetre, hogy több egyes honvédegységtől méltóztatott a kormány ezen czímet megtagadni, hanem méltóztatott azzal helyettesíteni „honvéd-segélyező egyesület.” (*Zaj.*) Ez igaz! A törvény szerint joguk van azon egyesületeknek, miszerint ők ezen czímet választhatják és a gyűlés tartására napot rendelhetnek; de dacára annak, hogy ez nekik joguk, mégis korlátozva vannak: ez kétségtelen tény. (*Zaj. Mozgás. Felkiáltások: A dologra!*) T. ház! Azon figyelmeztetésekre, a melyek engem a dologra utasítanak, kénytelen vagyok megjegyezni, hogy mind ezt szigorúan a dologra tartozónak tartom, mivel a szabadsággal indokoltatik ezen tehernek az elvállalása.

Többet is sorolhatnék elő, t. ház, a szabad polgári jogok gyakorlásának megszorítását illetőleg; de ebben nem megyek tovább; (*Helyesen!*) hanem átmegegyek a második kérdésre, az állami szabadság, függetlenség biztosítására. (*Halljuk!*)

Nem ujság, a közösigyi törvény keletkezése előtt és tárgyalása alatt számtalanszor volt

ismételve annak nagy része, a mi most is felhozott, miszerint Magyarország oly fontos szerepet fog nyerni ezen új alkotmány által az osztrák birodalom belügyeibe és külügyeibe való avatkozás tekintetében, a milyennel ezelőtt sohasem birt, (*Közbeszólások: A belügyekbe nem!*) és ezt megszerzi a paritással: ideje egyszer ezen paritásnak is szemébe nézni. (*Halljuk!*) Ha ezen fogalom valósággal egész volna, t. i. minden tekintetben megvolna a paritás, sokat adnék érte; de, méltóztassanak megbocsátani, midőn az uralkodó nem magyar; (*De bizony magyar! A legelső magyar ember a király! Nagy zaj!*) midőn az új alkotmány szerint föllátható központi kormány még kevésbé magyar; midőn ezen központi kormány Magyarországtól távol székel; (*Fölkiáltások: Az sem áll! Egyszer itt, egyszer ott! Talán Bukarestben kellene?*) midőn, t. ház, Magyarország fiaiból kiállított hadsereg felett nem magyarok által parancsol az uralkodó, (*Hát Gyulay és Benedek! Derűltség!*) vagyis akkor, midőn a magyar királynak valósággal egy magyar katonája sincs; midőn Magyarországnak és a magyar királynak az általunk tett háztartási költségeken, vagyis beligazgatási költségeken kívül, nagyobb beruházásokra vagy nagyobb politikai lépések tételére egy krajczárja sincs, mert mind ezt mások kezelik: akkor, ha van is ezekből némi rész a paritás nyomán, a paritást oly kiegészítettnek tekinteni, mely nekünk oly rendkívüli jogokat biztosít, képes nem vagyok: annál kevésbé vagyok pedig képes, mert mit mondanának a birodalom többi népei, ha azon közös uralkodó volna született magyar, laknék Budán, a közösügyi kormány székelne Budán és magyarokból állana, vajon boldogabbnak éreznék-e magokat, mint most érzik? Hiszen, uraim, ezen fogalomnak: paritás, velök szemben valósággal semmi értéke sincs; nekünk talán tetszik, de én megvallom, annak nagy értékét nem találom.

Méltóztassanak tehát tekintetbe venni a vám- és kereskedelmi szövetség egyik igen fontos tételét, (*Csinálja meg jobban!*) jelesen azt, hogy a közös külügyminiszter lesz a fő kereskedelmi miniszter, (*Dehogy lesz! A kereskedelmi miniszter Gorove!*) vagyis ő kezeli a kereskedelmi ügyeket, ő nevezi ki a konzulokat és azokat utasítással látja el, stb. Hogy ez nekünk befolyást biztosítson a birodalom ügyeibe, nem látom át, mivel Magyarország delegációjával befoly ugyan a birodalom költségvetésébe, de maga az országgyűlés be nem folyhat a netaláni tulságos költségeknek megtagadásába akkor, midőn a delegációt meg sem lehet számoltatni a magyar országgyűlésen, hanem teljhatalommal bocsátatik el, midőn azon nagyhatalom, melyet már sokszor megneveztünk mindnyájan az ugynevezett camarillának, midőn

ezen nagyhatalom még meg sem halt, mikép azt t. ellenfeleim bölcsen méltóztatnak tudni; s hogy ezen camarilla se lenne oly hatalmas, hogy Bécsben az uralkodó mellett székelvén, maga mellett döntse el a delegációk működését — bocsássanak meg uraim, nem gyanusítás ez, hanem az emberi természetből foly — azt én kétségbe vonni nem tudom, sőt nagyon is félek, hogy Magyarország érdeke ott mostoha fog maradni!

Tisztelt képviselők! Azt méltóztattak mondani, hogy el kell ezt fogadni, mert ez kénytelen-ség. Ugyan van-e ennek nagyobb negatívója, mint ma van?! (*Többen: Mi van? Hol van?!*) Igaz, hogy második beszédében azt méltóztatott a t. cultusminiszter úr mondani, hogy nem csak a mi van, hanem azt, a mi lesz, kell tekintetünk; igaz, sok szép szónoklatot hallottunk e kérdésben; a remény igen szép, s én csak örülnék oly jó kedélynek, ha ily rózsás színben szemlélném a jövődőt; de, megvallom, hogy a kézzelfogható tények, a számok értesítése nyomán nem vagyok képes magamat azzal kecsegtetni: én nem tudom magamnak elképzelni azt, hogy valaki az által legyen erős, midőn keze lába amputáltatik. Pedig midőn önök ezen hármas törvényjavaslatot elfogadják, akkor én nem tudok mást látni, mint azt, hogy ezen törvényjavaslatok elfogadása által sokkal több és súlyosabb teher fog hárulni az országra, mint minőt halálos ellenségeink vetettek ki reánk.

Épen ezen kérdést akarom azoknak figyelmébe ajánlani, ezek közt pedig különösen a cultusminiszter urnak, kik azt mondják, hogy az adóképeség, vagy az adósságviselési képesség ki nem nyomozható a már birt vagy megszerzhető adatokból. Én ezen állítást épen azért vonom kétségbe, minthogy bizonyos az, hogy ezen törvényjavaslatok több terhet rónak reánk, mint a mennyit ellenségeink róttak reánk. Ehhez bővebb bizonyítás nem kívántatik. Miért legyen ez igazság, miért és micsoda adott szó kötelezzen arra, hogy többet fizessünk most, mint a mennyit önkényileg vetettek reánk? ily igazságot én nem ismerem. Uraim! bátran nézek szemébe ott az ellenfélnek Bécsben, ha ők azon tant fogadják el, hogy szabad nép szabad néppel érintkezék és egyezkedjünk méltányosság szerint. Ennyi van az önök törvényjavaslatában; önök is mondhatják bátran, hogy azt kívánjuk; de ha azt kívánják, hogy méltányosság szerint segítsünk, tárják fel az adatokat, mert értesülve vagyunk, hogy nem lehetetlen; ha feltárják és megvizsgáltuk azt, hogy vagyoniilag mennyire vagyunk képesek mi is, ők is ezen terhek elviselésére, akkor lehet felhozni a méltányosságot; de míg ezen adatok feltárva nincsenek, addig önök nem képesek a törvény értel-

mében correcte járnai el, mert a méltányosság mértékét nem bírják önmagok sem megítélni.

Felhozott, uraim! hogy két ezer millió van államadóssági jegyekből ellenfeleink kezében: megvallom, hogy én ezt legfőbb oknak tartom arra, hogy ők azon terheket, melyeket viselni fognak, nagy részben egyik zsebből a másikba fizetik. Ez nem áll az egyesekre nézve, de áll az egészre nézve. Ebből pedig az következik, hogy azon összeg, melyet mi fizetünk, a külföldi államjegyirtokosokat jóformán kielégitené, az pedig, a mit ők fizetnek, megmaradna magoknál. Azt hiszem, hogy ezen adóssági és méltányossági viszony tisztába hozatala, mint azt Tisza Kálmán indítványozta, mind az igazságnak, mind a méltányosságnak oly követelménye, melyet elodázni teljes lehetetlenség.

Felemlített, t. képviselők, az is, hogy ha független ország volnánk, az ily adósságra és arra, hogy az ország integritása fenmaradjon, a multban is nagy áldozatokat kellett volna hozni. Ezen érv már a quota kérdésénél is felemlített, miszerint, hogyha önállóan kezeltetnék Magyarország állami élete, akkor talán többbe kerülne a kezelés, mint most, midőn az közösen kezeltetik. Én ezen feltevést, ezen lehetőséget nem vonom feltétlenül kétségbe, hanem azt állítom, hogy ha ezen önálló és független kezelés, ezen független államélet mellett talán a nagyobb adósságok is sokkal elviselhetőbbek volnának, mint jelenleg, midőn azon alap, melyen állunk, mindkét félnek, de különösen Magyarországnak szabad mozgását nagyobb részben fogja gátolni, mint a másik félnek önálló működését.

Midőn tehát nekem nem lehet azon reményem,

hogy itt a jobblét oly gyorsan fejlődjék, hogy ezen terheknek elviselésére képessé tegye az ország lakóit, minőket még ellenségeink se vélték reájok róhatónak; midőn ezen reményem nincsen, s épen azért, mivel csak az országnak önálló és független élete lehetne az ország szabadságának biztosítóka: én a törvényjavaslat ellen szavazok.

Részemről, t. ház! mindig az emberiség jótevőinek tartottam a költőket; megvallom, nekem jól esik a lelkesedés, melyet volt szerencsénk tapasztalni a cultusminiszter urnál. Én őszintén kifejezem azt, hogy az én meggyőződéseim szerint az oly irodalmi munkálat, mint a minőt szerencsések vagyunk birni a cultusminiszter urtól, talán többet használ hazánknek, mint mennyit a jelen politikai eljárás, melyet a törvényjavaslat czéloz. (*Derültség.*) Elismerve, hogy egyéni fogalom a szabadság kérdése, és meglehet, hogy nem alkalmazható egészen, a mit én akarok alkalmazni a miniszter úr irányában, de egy verset akarok idézni, (*Halljuk!*) mely így szól:

„Szeretek én szent szerelemmel,

Szeretek én egy istenasszonyt,

Egy ezámkiüzött istennőt:

A szabadságot. Fájdalom, hogy

Csak álmaimban látom őt.“

Meglehet, hogy a t. cultusminiszter úr nem csak álmaiban látja; megvallom, én álmaimban se látom. (*Nagy derültség.*)

Épen azért a törvényjavaslatot el nem fogadhatom.